

Japonský textil

Alice Kraemerová

I. Obecná část

1. Druhy látek, techniky tkaní a barvení

Umění tkát, barvit a zdobit látky bylo v Japonsku nejen známo ale propracováno k dokonalosti už poměrně záhy. Jako i v jiných oborech technické znalosti o látkách přebírali Japonci v dávných dobách hlavně z Koreje a Číny, ale také z Indie a ostrovů Rjúkjú. Všechny získané poznatky si přizpůsobili svým potřebám. První znalosti se týkaly hlavně konopí a hedvábí. Konopí není přesný termín, je to jen přibližný překlad japonského termínu *asa*, který slouží jako obecné slovo pro všechny zdroje vláken získávaných z mnoha běžně v Japonsku rostoucích rostlin (*fudži-wistarie*, *kózo-druh moruše* (*Broussonetia kazinoki*), *kadži-druh moruše*, *šina-druh stromu příbuzný lípě, bašó-banánovník*). Z těch si lidé vyráběli vlákna a tkali látky pro běžné oděvy, protože hedvábí bylo drahé, a proto z hedvábí se vyráběly oděvy jen pro vyšší vrstvy společnosti. Kromě toho už v období Jajoi (300 př.n.l. – 300 n.l.) byla do Japonska importována ramie (*čoma*, *karamuši*) z asijského kontinentu. Skutečnému konopí (*taima*) se v Japonsku říká *hon'asa* a bylo jako surovina také užíváno odedávna. Naopak len se dostal do Japonska až v moderní době a bavlna (*seijó asa*) na konci období Muromači (1333-1568).

Nejstarší archeologické doklady o znalosti tkaní pocházejí z vykopávek z okolí města Nary asi kolem roku 300 př.n.l., kde se našly části primitivního stavu. Také je doloženo, že císařovna Himiko poslala v roce 243 dar do Číny ke dvoru a tento dar sestával z dobře utkané látky z ramie a ze surového hedvábí. Výměnou obdržela císařovna hedvábí se složitým vzorem. Dále je známo, že vládci země Jamato (starý název pro Japonsko) ve 4. a 5. století najímali zkušené řemeslníky tkalce v Číně a v Koreji. Ještě dnes se jména těchto prvních tkalců objevují v textilní terminologii 20. století.

Období Asuka (593-710) přineslo další vliv kontinentu, který pak vrcholil v následujícím období Nara (710-794). Textil se stal důležitou součástí materiální kultury. U dvora se lišily různé hodnosti barvou oděvu, textil byl také součástí placených daní, nemohl-li někdo zaplatit textilem, musel si daň odpracovat. Reforma Taika, která proběhla v roce 645, znamenala mezi jiným dohled nad textilní produkcí a posléze

ustavení cechu tkalců a rozeslání vyučených řemeslníků do různých koutů země, aby rozšířili znalosti předení a tkaní. I v tomto období byli hojně zváni do země řemeslníci z kontinentu. Pokladnice Šósóin v Naře schraňuje asi 100 000 textilních předmětů, které byly vyrobeny pro chrám Tódaidži v Naře nebo byly tomuto chrámu věnovány a to nejenom z různých oblastí Japonska, ale rovněž jako dary přivezené z ciziny. Stejná pokladnice pečuje o císařská roucha, která nosil císař Šómu (724-749). Jsou v ní uloženy i pracovní oděvy té doby stejně jako dary z provincií. K nejstarším textiliím tedy patří: jednobarevné hedvábí, *asa nišiki* (brokát), *aja* (serž, kepr), *ra* a *ša* (gázové tkaniny), tkané látky zdobené tzv. *sankeči* (třemi způsoby barvená látka). Všechny tyto dochované textilie poskytují poměrně dobrý přehled o tkaninách v tomto období, které byly silně ovlivněné čínskou dynastií Tchang (618-907).

Technologii barvení zvládli v Japonsku poměrně záhy, hlavně se používalo indigo (*ai*) pro modrou barvu a mořenový kořen (*akane*) pro červenou. V 6. století už pak Japonci znali další přírodní barviva, jež měla původ hlavně na asijském kontinentě. Detailní předpisy, jak barviva vyrobit a používat jsou zapsány v kronice Engišiki (927). Jako stabilizátory barev užívali jen popel a železo.

Dvě následující období Heian (794-1185) a Kamakura (1185-1333) přinesla nejdříve velmi vypracované technologie barvení a vzorování zejména brokátu a hedvábí, protože nákladná roucha byla potřebná pro nádheru císařského dvora v Kjótu. A následně technologie nutné pro výrobu oblečení válečníků, což bylo způsobeno vzestupem vojenské třídy a zřízením vojenské vlády. Oblečení pro válečníky, zejména brnění z lakovaných kožených destiček svazovaných k sobě hedvábnými stužkami, bylo potřeba zdobit drobnými vzory na jelení kůži, která se právě pro jednotlivé součásti brnění hojně používala. Na barvení látek pro doplnění samurajské výstroje se používalo hlavně indigo a květy safloru. Spodní prádlo pod brnění se vzorovalo do jemných drobných vzorů pomocí šablon na látky.

V dalších obdobích Muromači (1333-1568) a Azuči-Momojama (1568-1600) vozili obchodníci z Číny do Japonska čínské zboží. Tento obchod započal již na konci období Heian, ale za čínské dynastie Ming (1368-1644) množství dováženého textilu prudce vzrostlo a to nejen z Číny ale i z jihovýchodní Asie, Indie a dokonce Evropy. Čína japonské řemeslníky inspirovala dovozem vzorovaného hedvábí, damašků (*donsu*),

hladkými i vzorovanými satény (*šusu* a *rinzu*), satény s vetkávanými proužky (*kantó*), bohatě vzorované a stříbrem nebo zlatem protkávané těžké brokáty (*kinran* a *ginran*), výšivky (*šišú*), zlatem zdobené látky (*inkin*), nově vzorované látky tkané gázovou technikou (*ro* a *ša*, *monša*, *kinša*) a na konci tohoto období pak lehké krepované hedvábí (*čirimen*). Z Indie se dostalo do Japonska potištěná bavlna (bavlněné kaliko, *sarasa* a elegantní bavlněné látky (*tózan*) nejčastěji s vytkávaným proužkem. Tyto dovážené látky byly velmi oblíbené mezi šlechtou, vojenskými pány, mnichy a bohatými obchodníky. Domácí řemeslníky zase inspirovali k tomu, aby je napodobovali. Ty nejkrásnější a nejdražší se používaly jen v malých kouscích (*meibucugire*) na montáže svitkových obrazů nebo na potřeby pro čajový obřad. Mezi lety 1467-77, když v Kjótu zuřily krvavé války Ónin, rozprchli se tkalci a barvíři do jiných měst např. do Sakai nedaleko Ósaky na břehu moře nebo do Nary. Po skončení válek se opět vrátili, usadili se na západním okraji Kjóta a založili středisko dodnes známé pod názvem Nišidžin. Zanedlouho už byli schopni tkát těžké zlaté a stříbrné brokáty, takové, jaké byly do Japonska dovážené z dynastie Ming. Dodnes se těmto brokátům říká *nišidžin'ori*.

Nové substance pro barvení i stabilizaci barev byly dováženy z Číny a jihovýchodní Asie, barvy byly tónovány do jemných odstínů, aby vyhověly estetickým principům *wabi* a *sabi*, případně imperativům elegance *iki* a *sui*.

Dlouhé období míru (Edo, nebo Tokugawa, 1600 – 1868) znamenalo na jedné straně dovedení textilních technik k dokonalosti, vojenská vláda podporovala např. výrobu nákladných kimon pro divadlo nó, měšťané zase měli v oblibě divadlo kabuki, ale vojenská vláda zakazovala bohatým měšťanům oblékat se do nádherných brokátů a damašků pestrých barev. Proto se pro módu měšťanů vyrábělo hedvábí barvené speciální technikou (*júzenzome*), batikováním, barvením přes šablonu, převládaly tóny šedé, modré a hnědé. Na výrobu těchto látek měl velký vliv dovoz látek z Indie a z ostrovů Rjúkjú. Mnoho látek se vyrábělo ve venkovských okresech a do císařského nebo šógunova města se dováželo.

Po restauraci Meidži (1868) se do Japonska volně dostaly nejrůznější další technologie světového textilního průmyslu. Dnes se tradičními technologiemi stále vyrábějí látky pro uchování těchto technologií a také pro turisty.

2. Historie oděvů – zvláštnosti

Nejdříve krátká poznámka k terminologii. Oděv je v japonštině dvojího druhu: *jófuku* – západní oděv a *wafuku* – japonský oděv. *Kimono* neboli slovo, které běžně v Evropě používáme pro tradiční japonský oděv, znamená v doslovné překladu to, co se nosí na sobě. Ale v japonštině se této části oblečení říkalo *kosode*. Ostatní součásti mají svůj vlastní název, i když se svrchnímu kimonu velmi podobají.

Až do roku 300 př. n. l. není známo, jaký oděv se na území dnešního Japonska nosil, v archeologických nálezech se našly jen šperky. Teprve o období 300 př.n.l. až 300 n.l. odpovídající historickému období Jajoi se zřejmě do Japonska dostaly technologie pěstování bource morušového a tkaní. Je doloženo, že v tomto období nosili na sobě tkaniny z hedvábí a z materiálu obecně zvaného *asa*. Hrobové figury *haniwa* ze 4. a 5. století jsou oblečené do kabátku s rovnými rukávy, který byl přepásán. Ženy i muži nosili velmi podobný kabátek s tím rozdílem, že ženy k němu nosily dlouhou širokou suknicí *mo* a muži volné kalhoty *hakama*, které byly pod kolena zavázány. Oděvy byly šité ze suroviny zvané *asa* pro běžné nošení a z hedvábí pro vyšší vrstvy. Se silným přílivem buddhismu zavedl princ Šótoku podle dvorské etikety Sui (574-622) nošení volný rouch pro oficiální příležitosti vyšší společnosti. Dva zákoníky Taihó a Jóró kodifikovaly oblečení a řídily se přitom módou čínské dynastie Tchang (618-907). Veškeré oděvy byly rozděleny do třech kategorií: slavnostní roucha, dvorská roucha a pracovní oděvy.

V období Heian (794-1185) se už Japonsko částečně oprostilo od čínského vlivu, oděvy se staly jednodušší, pokud se stříhu týče, ale složitější, pokud šlo o vrstvení. Pro formální příležitosti nosili vysoce postavení muži oděv složený z mnoha vrstev, tzv. *sokutai*, volné kalhoty vyztužené rozdělenou suknicí *óguči*, která se nosila vespod, a svrchní vrstvy, kterých bylo více, byly volné a nazývaly se *hó*. Pro méně formální příležitosti nosili také *hó* ale přes volné kalhoty *sašinuki* upevněné kolem kotníků. Pro ještě méně formální příležitosti nosili krátké kabátky *nóši*. Pro lov pak oděv nazývaný *kariginu*, který měl volné rukávy. Ty se ovšem daly svázat kolem zápěstí. Právě z tohoto loveckého oděvu se pak vyvinul samurajský oděv.

Formální oděv dvorních dam se jmenoval *karaginu*, ale potom se mu začalo říkat *džúnihitoe*, protože se skládal z mnoha vrstev, konkrétně z 12. A jeho nejdůležitější

součástí byly právě spodní vrstvy barevně laděné a zvané *učiki*. Pro všední den nosily samozřejmě jednodušší oděv, kterému se říkalo *koučiki*, pokud se vydávaly se na cesty, měly hlavu pokrytou slaměným kloboukem (*ičimegasa*). Nízko postavené ženy nosily samozřejmě velmi jednoduchý oděv, dokonce byl i bez rukávů.

V období Kamakura (1185-1333) a Muromači (1333-1568) začal fungovat šógunát a kromě dvorského oblečení, jež se od předchozího období příliš nezměnilo, se začaly nosit i vojenské oděvy – původně lovecký kabátek se stal uniformou samurajů. Jako každodenní oděv se nosil kabátek *hitatare*, který se zastrkával do širokých kalhot. Ženy nosily kombinaci *učiki* a širokých kalhot *hakama*. V období Muromači si k těmto vrstvám přidaly ještě kabátek (*učikake* nebo *kaidori*), který se nosil přes *kosode* a který dodnes nosí nevěsty.

Další období Azuči-Momojama (1568-1600) se obecně vyznačovalo luxusem a dekorativností, oba generálové a postupní sjednotitelé Japonska Oda Nobunaga a Tojotomi Hidejoši byli velkými patrony umění, a proto bylo v tomto období i oblečení nákladnější a mnohem zdobnější. Na tehdejší módu měli samozřejmě také částečně vliv cizinci, Portugalci a Číňané, kteří do země začali přijíždět. Nejednalo se ani tak o střih oděvu jako spíše o vzor a materiál. Samurajové dále nosili svoji uniformu vyvinutou z loveckého oděvu. Začalo se jí se v tomto období říkat *kamišimo*, měla vrchní a spodní část a postupem času se vrchní část vyztužila a byla bez rukávů a kalhoty se staly také tuhými a nabranými do skladů.

Dlouhé období míru neboli období Edo (někdy také Tokugawa 1600- 1868) se vyznačuje poměrně ostře rozdělenými sociálními skupinami: rolníci, samurajové, řemeslníci a obchodníci. Více než 250 let míru znamenalo velký rozvoj městského obyvatelstva, řemeslnictva a zdokonalení nejrůznějších technologií. Také znamenalo rozvoj divadla kabuki a s tím pochopitelně i divadelních kostýmů. I obyčejné *kosode*, tedy kimono, které nosili muži a ženy, se stává velmi zdobným, protože se vyvinul nový styl barvení *júzen* a technika batikování. Vojenská vláda se sice čas od času pokusila redukovat přepych různými nařízeními a zákazy, ale to téměř nic nezměnilo na tom, že pak třeba obyčejné drobné a nenápadné vzory na *kosode* byly vyváženy bohatým účesem u dam nebo nákladnými doplňky u pánů. Také během tohoto období se z obyčejného úzkého pásku přes kimono vyvinulo široké velmi zdobné *obi* s náročnou metodou vázání.

Pánové obvykle nosili přes *kosode* ještě krátký kabátek *haori*. Vojenská vláda reformovala standardní samurajský oděv, který v této době pozůstával z *kosode*, kabátku *haori* a širokých kalhot *hakama*. Na začátku období převzali Japonci od Portugalců *džuban* (*gibāo*), což je spodní kimono pod *kosode* a pak ještě pláštěnku *kappa* (vlastně jen kus nepromokavé látky hozené přes ramena).

Po otevření země v období Meidži (1868) začali Japonci postupně přebírat západní tj. evropský a americký styl oblékání. Celý proces začal výnosem, že státní zaměstnanci jako vojáci, policie nebo zaměstnanci pošty se mají oblékat po západním způsobu. K tomu se záhy přidali studenti, kteří začali oblékat školní uniformu. V době 1. světové války už téměř všichni muži nosili západní kalhoty, košili a sako. Ženy s přebíráním západní módy tolik nespíchaly. Jen členové vyšších vrstev, kteří se např. zúčastnili plesů a společenských událostí v západním stylu v Rokumeikanu zhruba v letech 1883-1889, nosili při těchto příležitostech západní oblečení. Ženy se postupně oblékaly do západní módy ve 20. letech 20. století. Ale teprve po 2. světové válce se stala západní móda normou pro všechny. Dnes se nosí kimona jen při zvláštních příležitostech, jako jsou svatby, pohřby, svátky. Muži nosí tradiční kimono ještě méně než ženy. Jen letní lehké kimono zvané *jukata* nosí s oblibou muži i ženy v lázních a při příležitosti letních svátků.

3. Malba resp. barvení a výšivka

Nejstarší dochovaná výšivka tzv. *Tendžukoku mandara šúćó* se datuje obdobím Asuka (593-710) a technika vyšívání opět podobně jako mnoho jiných technik přišla do Japonska z Číny. Japonci ji používali hlavně pro rituální předměty a pro ta nejdražší kimona. I když obchody mezi oběma zeměmi vázly, japonská výšivka se vyvíjela samostatně a byla používána hlavně na zdobení kimon a doplňků.

Z období Nara (710-794) se v pokladnici Šósóin dochovala kromě jiných i zajímavá výšivka páva mezi stromy (*Kadžu kudžaku mon'jó šišú*), která je zcela výjimečná tím, že byla lícová z obou stran a z toho historici soudí, že byla používána jako zástava. Mnoho výšivek dochovaných v Šósóinu se vyznačuje jednak tím, že na ně bylo použito lehce krouceného hedvábí, a dále tím, že se v nich obráží vliv čínské dynastie Tchang.

Tento vliv do jisté míry přetrvává i v příštím období Heian (794-1185). V roce 894 přestalo Japonsko vysílat svá diplomatická poselstva do Číny, vliv Číny pomalu ustával. U dvora se uplatnil nový oděv jak pro muže (*sokutai*) tak pro ženy (*džúnihitoe*) a tento oděv se vyznačoval tím, že se vrstvil. Proto se vyšívání uplatňovalo jen sporadicky na okrajích nebo na nejsvrchnějším oděvu, i když se v literatuře traduje, že např. dvorní dámy si vyšívaly i spodní kimona.

V následujících obdobích válečníků místo dvořanů (Kamakura a Muromači, 1185 – 1573) a příklonu k novým buddhistickým sektám dostala výšivka opět příležitost, aby se uplatnila na buddhistických obrazech. Z tohoto období už se dochovalo mnoho ukázek, některé zcela profesionálního charakteru, jiné více amatérské.

Dekorativnost a barevnost výšivky však dosáhla svého plného uplatnění a rozkvětu v období Momojama (1573-1615).

Zhruba v 15. století, když byl obchod s Čínou opět ve velkém obnoven, měly opět čínské techniky a dekory velký vliv na japonskou produkci výšivek. Na konci období Muromači (1333-1568) a v období Azučí-Momojama (1568-1600) výšivka znovu začala vzkvétat a v tomto období také vznikla technika *cudžigahana*.

Výchozí surovinou pro tuto techniku byla hedvábí zvaná *nerinukidži* barvená v přírodním barvivu. Tři techniky barvení spočívají v tom, že se budoucí dekor buďto pevně zašije tenkou nití, nebo se stočí do jakéhosi vodě odolného jádra a pak se ponoří do barvy. Bílé plochy, které se neobarví, se potom barví další barvou. Základ zůstává bílý. Obarvené plochy byly pak dále domalovávány ručně nebo vyšívány. V následujícím období Edo (1600-1868) byla tato technika dále rozvíjena a hojně využívána.

Ještě jedna lingvistická odbočka, před rokem 1868 se výšivce říkalo *saši* nebo *nui*, kdežto po roce 1868 se teprve začal užívat termín *šišú* a tehdy se používal jako označení pro evropskou výšivku. Teprve později se k tomuto termínu začal přidávat termín *nihon no šišú*, aby se jasně označilo, že jde o japonskou výšivku a ne evropskou.

Dále je potřeba zmínit ještě jeden slavný druh japonského textilu a tím je *júzenzome*. Název dostala tato speciální technologie podle Mijazakiho Júzena, výrobce vějířů na konci 17. století v Kjótu. Jím vymyšlená technologie byla posléze zdokonalena, takže v roce 1720 už jí byly barveny látky a to poprvé do velmi složitých motivů. Celý proces počíná nakreslení obrysů vzoru na látku pomocí tekutiny získané z rostliny jménem

cujukusa (*Commelina communis*) a vzor se pokryje rýžovou pastou, aby z něj po obarvení zůstaly jen tenké bílé linky. Pak je celý kupon látky pokryt sojovým mlékem, aby se barevný dekor nerozpíjel. Když sojové mléko uschne, maluje se na látku celý dekor různými barvami. Když je celý barevný vzor namalován, pokryje se opět rýžovou pastou a tlustým štětcem nebo lépe řečeno kartáčem se pokryje celá plocha barvou pozadí. Barvy se zapustí pomocí páry a pak se celý kupon dlouho a důkladně vypírá v tekoucí vodě, aby se odstranila veškerá pasta. Teprve když důkladně vypraná látka uschne, lze dekor ještě vylepšit např. výšivkou.

4. Tradiční dekory viz ukázky

II. Sbírky Náprstkova muzea

1. Rozdělení - přehled

Depozitář textilu Náprstkova muzea uchovává kolem **2200** ukázek předmětů japonské provenience. Z tohoto množství je kolem **1300** ukázek (ústřížků) látek vyrobených většinou na konci 19. a v průběhu 20. století. To znamená, že ukázky oděvů a doplňků představují zhruba **900** předmětů. Podle četnosti zastoupení je možné rozdělit všechny předměty zhruba do deseti nejčtetněji zastoupených kategorií a ostatní jednotlivosti shrnout do kapitoly různé.

Nejhojněji je zastoupena kategorie, kterou je možné obecně nazvat svrchní oděv. Patří sem **161** předmětů, a to nejen to, co si představujeme pod pojmem kimono ale i kalhoty, kabátky, dětské oblečení, buddhistická roucha apod. Je zajímavé, že valná část těchto předmětů jsou novější akvizice z 60. – 80. let, o jejichž akvizici se zasloužila bývalá kurátorka NpM, dr. Libuše Boháčková.

K oděvu patří nejrůznější doplňky (kabelky, váčky, peněženky, pouzdra, pomůcky k uvázání obi, boty apod.). Těch obsahuje depozitář na **164** kusů a z nich je pochopitelně nejvíce bot – 108 kusů. Tyto doplňky pocházejí z různých zdrojů, z původní Hlouchovy sbírky pochází 14 předmětů, hlavně bot, z pozůstalosti architekta Bedřicha Feuersteina 9 předmětů.

Ke kimonu patří také ozdobné široké pásy *obi*, ty tvoří zvláštní oddíl, protože je lze používat k různým kimonům a pro různé příležitosti. Celkem vlastní muzeum **35** obi a

také jeden krásný kupon brokátu na ušití *obi*. K tradičnímu japonskému oděvu patří také ponožky a to buďto bílé ke slavnostnímu oděvu ženskému nebo tmavé k pánskému kimonu, případně pracovní, šité z hrubého plátna barveného indigem, celkem jich je **17** párů.

Poměrně velkou kapitolu tvoří z našeho pohledu zvláštní kategorie a to jsou ručníky (*tenugui*). Celkem se jich ve sbírce nachází **111**, z toho 60 pochází z Hlouchových sběratelských aktivit, 4 jsou dokonce ještě starší – z Kořenského pobytu v Japonsku a 2 pocházejí z pozůstalosti Bedřicha Feuersteina.

Přehozy (**17** kusů) a závěsy (**34**) – většinou na buddhistické oltáře, mnoho z nich věnovala muzeu paní R. Trnožková, manželka obchodního rady, který působil na konzulátě v Japonsku. Stejně tak výšivky (**38**) pocházejí buďto od paní Trnožkové anebo od Joe Hlouchy, který si liboval zejména ve velmi nápadných velkých dracounových výšivkách a ve vyšívaných svitkových obrazech, zkrátka takových předmětech, které se hodily pro výzdobu evropského interiéru. Podobných obrazů je ve sbírce **11** a z toho 5 z Hlouchovy sbírky.

Veškeré sbírkové předměty lze rozdělit také podle kritéria pro koho byly vyráběny, zda pro potřebu Japonců v Japonsku nebo pro Evropany nakupující v Japonsku. K předmětům, které sloužily v Japonsku svému původnímu účelu, ale pro cestovatele byly zajímavé, ať už materiálem nebo provedením, patřily např. pokrývky na dary tzv. *fukusa*. Ve sbírce jich je **16** (z toho 4 z Hlouchovy sbírky) a zajímavé byly tím, že na nich se vyskytují vyšívané nebo vytkávané symboly štěstí, dlouhověkosti apod. Jiným podobně typickým předmětem, jenž ještě dnes dochází v Japonsku hojného uplatnění je *furošiki*, šátek, který se nenosí na hlavě, ale balí se do něj jako do příručního zavazadla různé předměty. Bohužel těchto šátků, ač jsou a byly v Japonsku velmi oblíbené a vyráběly se v nejrůznějším provedení, máme ve sbírce jen **14** a jsou to akvizice B. Feuersteina, J.Hlouchy a L.Boháčkové.

Zbývá ještě spousta dalších textilních předmětů, jež lze těžko zařadit do nějaké vícečetné kategorie. Jedním z nich je např. opona z Hlouchovy domácnosti, větrné pytle ve tvaru kaprů (*koinobori*), jež se vyvěšují na tyče u domů ke svátku (5/5), samurajské standarty, závěsy u vchodů do restaurací (*noren*) a mnoho dalších speciálních ukázek.

Ale vraťme se ještě několika slovy k textilním ústřížkům. Jejich sbírku založila Josefa Náprstková v roce 1890, když do sbírek věnovala prvních 101 vzorků látek (inv.č. 29 258-29 359). Zřejmě byly míněny k didaktickým účelům pro potřeby průmyslového muzea. A protože japonské látky byly opravdu zvláštní (např. architekt Jan Letzel, který pracoval v Japonsku, posílal látky domů a jeho bratr a matka z nich dávali šít blůzky – jednu máme také ve sbírce) i pozdější cestovatelé a nakonec paní dr. Boháčková (jejími donátory byla hlavně paní Kašiwa a paní Ono z Japonska) doplnili sbírku o další ukázky. Takže v současné době zhruba 1300 ukázek větších či menších by mohlo směle sloužit i našemu textilnímu průmyslu jako inspirace.

2. Nejcenější a nejzajímavější exponáty

Názor na to, co je v náprstkovském depozitáři nejstarší nebo nejcenější se může diametrálně lišit podle toho, jaké kritérium si zvolíme. K těm rozhodně historicky nejstarším patří např. vzorkovnice hedvábí, které shromažďovala už paní Náprstková, může jím být roucho kněze sekty Džišú, dvě kamišima pro samuraje nebo oděv pro rikši. K velmi zajímavým patří vatované kabátky nebo pracovní oděvy, rukavice, nátepníčky nebo ponožky.

Jiným kritériem je rozdělení sbírky podle sběratelů. Tady jsou rozhodně nejzajímavější předměty, které z cesty kolem světa 1886-1888 přivezl Václav Stejskal nebo která posbíral Joe Hloucha. Zatímco pohnutky Václava Stejskala nejsou známe, u Joe Hlouchy bylo jasné, že kromě svých osobních předmětů (pantofle, pouzdra na vizitky, peněženky apod.) nakupoval hlavně efektní předměty pro výzdobu evropského interiéru, to znamená výšivky zejména na svitkových obrazech, paravánech apod. Kupodivu nesbíral kimona, a to ani pánská. Přesto děvčata obsluhující v jeho čajovně Jokohama kimona nosila. Podle ústního sdělení vzdálené příbuzné Joe Hlouchy si děvčata kimona sama ušila, nebyly to originály z Japonska. Ale dvě kimona jsou z pozůstalosti slavného architekta Letzela. Obě jsou hedvábná a ručně malovaná.

Dalším kritériem může být kritérium zeměpisné. A z tohoto pohledu se ve sbírce nachází ojedinělá ukázka oděvu Ainů i okinawského dekoru *bingata*.

Mnoho předmětů v depozitáři vykazuje zcela jasně, že jsou to věci sice vyrobené japonskou technologií, ale pro evropské nebo americké uživatele. K takovým patří např.

velký hedvábný ubrus na stůl, vyšívány v Japonsku ale ozdobeny síťováním a trásněmi v Evropě. I několik kimon ukazuje na to, že byla vyrobena jako župany pro Evropany, nebo si možná Evropany tato kimona opařila patentkami a nosila je jako župany nebo domácí oděv. Ale i ta kimona, která nosily Japonky, patří spíše mezi ta určená pro zvláštní příležitosti než kimona pro každodenní nošení. Je to celkem logické, každodenní model se nosil a nedal se věnovat náhodnému návštěvníkovi, kdežto zvláštní např. taneční kimono nebylo tolik postrádáno.

3. Speciality každodenního života

Už Josef Kořenský přivezl ze své cesty po Japonsku mnoho předmětů pro didaktické účely – ukázat žactvu, co se dělá v Japonsku jinak. Podobné pohnutky vedly patrně i ostatní sběratele, když muzeu věnovali nebo prodali předměty, které se v evropském interiéru nedají příliš použít, ale jsou krásnou ukázkou japonských zvláštností. K takovým patří např. závěs nade dveře *noren*, pokrývka na dary *fukusa*, nebo polštář, na kterém se sedí na rohožích *zabuton*. Do podobné kategorie patří i brokátová štola pro mnicha *kesa*, případně přehozy na buddhistické oltáře (ovšem ty se daly jako přehozy využít i v evropském interiéru. Mezi ukázky více použitelné patří letní bavlněné kimono *jukata* nebo ručník používaný zároveň i jako žínka *tenugui*. Jednou velikou raritou je papírová košile lemovaná bavlněnými tkalounky. Raritou je hlavně z toho důvodu, že takovéto předměty se v Japonsku počítaly mezi spotřební zboží, které se použilo jednou a následně vyhodilo. Proto podobných starých papírových košil už v Japonsku asi příliš nebude. Konkrétně ta naše je patrně z 20. let 20. století. Tady je asi zapotřebí také zmínit úlohu legionářů, kteří se vraceli do Čech přes Japonsko a odtamtud si přivezli různé upomínkové předměty a ty se pak dostávaly a ještě dnes dostávají do muzea. Obecně je možné říci, že ani sběratelé nesbírali cíleně, proto je dnes problém dát dohromady jakýkoliv tématický celek např. kostýmy pro divadlo kabuki nebo nó, nebo kompletní oděv třeba pro slavnostní příležitost.